

การเดินทางของชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” THE JOURNEY OF SONG CYCLE “NIRAS THUMNONG-THARN”

ธฤตี อารีรอบ คันทภาสระ* THURADEE AREEROB KANTAPASARA*

ศศิ พงศ์สรายุทธ** SASI PONGSARAYUTH**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยและสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” สำหรับนักร้องเสียงโซปราโนและวงเชมเบอร์ ได้รับแรงบันดาลใจจากสายน้ำที่ไหลล่องไปตามสถานที่ต่าง ๆ เปรียบเหมือนชีวิตในแต่ละช่วงของผู้วิจัยที่เคลื่อนไปตามกาลเวลา และโชคชะตาได้นำพาให้พบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิตซึ่งสะท้อนให้เห็นในเพลงแต่ละบท ประกอบด้วยเพลงร้องภาษาไทยจำนวน 9 บท เนื้อร้องคัดจากบทกวีร่วมสมัยที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน เป็นภาษาไทยที่เข้าใจง่าย แต่มีความสละสลวยและทรงคุณค่าทางวรรณกรรมอย่างครบถ้วน เนื้อร้องในเพลงบทที่ 1 และบทที่ 9 นำมาจากบทประพันธ์ของประพนธ์ อารีรอบ บิดาของผู้วิจัย ส่วนเนื้อร้องในเพลงบทที่ 2-8 คัดมาจาก โคลงนิราศแม่เมาะ ของก้องภพ รื่นศิริ ในส่วนของดนตรี ผู้วิจัย ประพันธ์ร่วมกับ ดร.วานิช โปตะวนิช ตามแบบแผนของดนตรีคลาสสิก บทเพลงทั้ง 9 บท ได้แก่ 1) เย็นลมหนาว 2) ยอยศครูบา 3) ลิขิตชีวา 4) จุฬาสะการะ 5) สัจจวาจา 6) ยลธารดารา 7) สัญญาสลาย 8) ตั้งคล้ายคู่กรรม และ 9) ธารรักอำลา ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” ถือเป็นผลงานชุดเพลงร้องศิลป์ของไทยที่เป็นเพลงร้องศิลป์ตามมาตรฐานแบบตะวันตกที่มีเนื้อร้องเป็นภาษาไทย การวิจัยและสร้างสรรค์ผลงานเพลงชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อเพิ่มวรรณกรรมเพลงร้องในประเทศไทย เป็นแนวทางในการสร้างชุดเพลงร้องศิลป์ไทย และเป็นการกระตุ้นการสร้างสรรคบทเพลงในลักษณะเดียวกันนี้ให้แพร่หลายมากขึ้นและทัดเทียมมาตรฐานสากล

คำสำคัญ : ชุดเพลงร้องศิลป์/ ชุดเพลงร้องศิลป์ไทย/ นิราศทำนองธาร

*นิสิตระดับปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, thuradee@hotmail.com.

*Ph.D. student, Doctor of Fine and Applied Arts Program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, thuradee@hotmail.com.

**รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาดุริยางคศิลป์ (ตะวันตก), คณะศิลปกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, sasi.p@chula.ac.th.

**Assoc. Prof. Dr., Department of Western Music, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, sasi.p@chula.ac.th.

Abstract

This research article presents the research and creative process of the song cycle “Niras Thumnong-Tharn”, a set of nine pieces composed for soprano and a chamber ensemble. The song cycle was inspired by water flowing through various places, like the life of the researcher changing through time. Fate had also drawn numerous events and feelings that occurred in every stage of life as reflected in each song. Each song presents lyrics from Thai contemporary poems with a consistent theme. Although the Thai language usage is accessible, it has been beautifully crafted and still conserved entire literary value. The lyrics in Songs Nos. 1 and 9 are from poems by Pratuan Areerob, the researcher’s father, while the lyrics in Songs Nos. 2-8 are from Klong Nirat Mae Moh by Gongbhoap Ruensiri. The music was composed by the researcher and Dr. Vanich Potavanich using the conventional classical music theory. The nine songs are 1) Gentle Breeze, 2) To My Teachers, 3) On Your Own, 4) Homage to Chula, 5) No Rebound, 6) Star Cascade, 7) Shattered, 8) The Soulmate, and 9) The Farewell. The song cycle with Thai lyrics “Niras Thumnong-Tharn” will add to the vocal literatures in Thailand as a guideline for creating Thai art songs, as well as to encourage the creation of compositions in the same genre to achieve widespread recognition and meet the international standard.

Keywords: Song Cycle/ Thai Song Cycle/ “Niras Thumnong-Tharn”

บทนำ

การร้องเพลงสามารถสื่ออารมณ์และเรื่องราวของบทเพลงเปรียบได้เหมือนเครื่องดนตรีชิ้นหนึ่ง ซึ่งนอกจากเสียงร้องแล้ว ยังประกอบด้วยเนื้อร้องหรือเนื้อเพลงที่สามารถสื่อสารเกี่ยวกับเนื้อหาของเพลงได้อย่างตรงไปตรงมา เพลงร้องจึงมีจำนวนมากและได้รับความนิยมสูง บทเพลงประเภทเพลงร้องศิลป์มีคำเรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า ลีด (Lied) มีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า อาร์ตซอง (Art song) เพลงร้องศิลป์พัฒนามาจากทำนองเพลงพื้นบ้าน และมีเนื้อร้องมาจากบทกวีขนาดสั้น มักใช้เปียโนหรือวงดนตรีบรรเลงประกอบการขับร้องและมีเนื้อหาทางดนตรีเข้มข้น เพลงร้องศิลป์ได้รับความนิยมมากในยุคโรแมนติก เมื่อเพลงร้องศิลป์เป็นที่นิยมมากขึ้นจึงเริ่มมีบทเพลงที่มีเนื้อหาจากบทกวีที่มีเรื่องราวหรือแนวคิดใกล้เคียงกัน บางครั้งมีเพลงหลายบทที่มีเนื้อร้องจากบทกวีที่ประพันธ์โดยกวีคนเดียวกัน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการนำเพลงร้องศิลป์มาเรียงเป็นลำดับต่อกันจนกลายเป็นชุดเพลงขนาดใหญ่ รู้จักโดยทั่วไปว่าชุดเพลงร้องศิลป์ (Song cycle) ในประเทศไทยเองเพลงร้องคลาสสิกยังมีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะชุดเพลงร้องศิลป์ ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างชุดเพลงร้องศิลป์ที่ใช้บทกวีภาษาไทยอันทรงคุณค่าอย่างเต็มรูปแบบขึ้น ทำการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ การเผยแพร่วิธีการขับร้องภาษาไทยที่ถูกต้องเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการเผยแพร่ชุดเพลงร้องศิลป์ของไทยสู่ระดับนานาชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างชุดเพลงร้องศิลป์ไทยที่มีเนื้อร้องซึ่งคัดมาจากบทกวีร่วมสมัย
2. เพื่อเพิ่มวรรณกรรมเพลงร้องในประเทศไทย
3. เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างชุดเพลงร้องศิลป์ไทย และกระตุ้นการสร้างสรรค์บทเพลงในลักษณะเดียวกันนี้ให้แพร่หลายมากขึ้นและทัดเทียมมาตรฐานสากล
4. เพื่อเผยแพร่หนังสือโน้ตเพลงชุดเพลงร้องศิลป์ การเดินทางของ “นิราศทำนองธาร”

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับวรรณกรรมเกี่ยวกับบทเพลงและบทกวีที่เหมาะสม
2. คัดเลือกบทกวีเพื่อนำไปกำหนดเป็นเนื้อร้องของชุดเพลงร้องศิลป์
3. นำบทกวีที่คัดเลือกมาประพันธ์ดนตรีตามแนวทางที่วางไว้
4. ศึกษาตีความและทำการแสดงชุดเพลงร้องศิลป์
5. จัดทำหนังสือโน้ตชุดเพลงร้องศิลป์ พร้อมสื่อซีดีบันทึกการแสดง
6. จัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและกระบวนการในการสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทเพลงร้องที่ต้องใช้เทคนิคการขับร้องตามแบบแผนของดนตรีคลาสสิกมีอยู่หลายประเภท นอกจากอุปรากร (Opera) แล้ว ยังมีบทเพลงขับร้องอีกหลายประเภท เช่น เพลงร้องศาสนาพิธี (Mass) และโอราโตริโอ (Oratorio) ซึ่งมีสังคีตลักษณะและกรอบในการตีความ รวมทั้งมีการจำกัดในการแสดงตามบทบาทที่ได้รับปรับเปลี่ยนได้ยาก เช่น บทอาเรีย (Aria) ซึ่งเป็นเพลงร้องเดี่ยวในอุปรากรที่ประพันธ์ขึ้นสำหรับตัวละครที่มีเพศ ช่วงเสียง และเนื้อร้องต่างกันออกไปตามบทบาทที่ได้รับ เมื่อผู้แสดงนำมาขับร้องก็ต้องสวมบทบาทของตัวละครไปตามเนื้อเรื่อง ตีความและแสดงออกให้เหมาะสม ดังจะเห็นได้จากบทอาเรีย *Der Hölle Rache kocht in meinem Herzen* จากอุปรากรเรื่อง *Die Zauberflöte* อันโด่งดังของว็อล์ฟกัง อะมาเดอุส โมซาร์ท (Wolfgang Amadeus Mozart, ค.ศ.1756-91) สำหรับนางเอกเสียงโซปราโน (Soprano) ซึ่งอาเรียบทนี้ก็ไม่สามารถนำไปให้นักร้องเสียงอัลโต (Alto) เทเนอร์ (Tenor) หรือเบส (Bass) ขับร้องได้ เนื่องจากมีความแตกต่างทั้งในเรื่องของเนื้อหา ช่วงเสียงและเทคนิคการขับร้อง ในทางตรงกันข้าม เพลงร้องศิลป์เป็นเพลงร้องที่มีอิสระในการตีความและการออกแสดงในรูปแบบที่หลากหลายมากกว่าเพลงร้องประเภทอื่น เรียกได้ว่ามีความยืดหยุ่นสูง สามารถนำมาปรับคุณภาพเสียงให้เหมาะกับนักร้องในช่วงเสียงต่าง ๆ ส่วนเนื้อร้อง ไม่ว่าจะเกี่ยวกับเรื่องใด ก็สามารถตีความสื่อสารและแสดงออกได้หลายวิธี

เพลงร้องศิลป์เดิมพัฒนามาจากเพลงร้องทำนองเพลงพื้นบ้านที่มีเนื้อร้องมาจากบทกวีสั้น ๆ มักใช้เปียโนหรือวงดนตรีบรรเลงประกอบการขับร้อง มีเนื้อหาทางดนตรีเข้มข้น และต้องอาศัยเทคนิคการขับร้องขั้นสูง เพลงร้องศิลป์ได้รับความนิยมมากในยุคโรแมนติก นักดนตรีวิพากษ์ถือว่าผู้ที่ประพันธ์เพลงบทแรกที่ถือเป็นจุดกำเนิดของเพลงร้องศิลป์เยอรมัน (German lied) คือฟรานซ์ ชูเบิร์ต (Franz Schubert, ค.ศ.1797-1828) ในบทเพลงชื่อ *Gretchen am Spinnrad* (*Gretchen at the Spinning Wheel*) ซึ่งมีเนื้อร้องจากบทกวีของโยฮันน์ ว็อล์ฟกัง ฟอน เกอเท (Johann Wolfgang von Goethe, ค.ศ.1749-1832) มีการพัฒนาด้านดนตรีทั้งทำนองและเสียงประสานให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทกวี ทำให้บทเพลงมีความลื่นไหล มีอารมณ์ดนตรีที่เข้มข้นตามเนื้อหาของบทกวี การประพันธ์เพลงร้องศิลป์ในลักษณะนี้เกิดขึ้นและพัฒนาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดเพลงร้องศิลป์ขึ้นมากมาย จึงเริ่มมีบทเพลงที่มีเนื้อหาจากบทกวีที่มีเรื่องราวหรือแนวคิดใกล้เคียงกัน มีเพลงหลายบทที่มีเนื้อร้องจากบทกวีที่ประพันธ์โดยกวีคนเดียวกัน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดการนำเพลงร้องศิลป์มาเรียงเป็นลำดับต่อกันจนกลายเป็นชุดเพลงขนาดใหญ่ที่เรียกว่าชุดเพลงร้องศิลป์ (Song cycle) ซึ่งได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับในหลายประเทศ คีตกวีหลายสัญชาติเริ่มสนใจและได้รับแรงบันดาลใจจากบทกวีในถิ่นกำเนิดของตน รวมทั้งมีการแปลบทกวีหรือวรรณกรรมที่มีต้นฉบับเป็นภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาของตนเอง และนำมาใช้เป็นเนื้อร้องในชุดเพลงร้องศิลป์ที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ปัจจุบันพบว่าชุดเพลงร้องศิลป์มีจำนวนมากและมีการใช้ภาษาที่หลากหลาย นอกเหนือไปจากภาษาเยอรมันอันเป็นต้นกำเนิด เช่น ชุดเพลงร้องศิลป์ภาษาฝรั่งเศสของเฮกเตอร์ แบร์ลิออส (Hector Berlioz, ค.ศ.1803-1869) ชุดเพลงร้องศิลป์ภาษาอังกฤษของเบนจามิน บริตเตน (Benjamin Britten, ค.ศ.1913-1976) ชุดเพลงร้องศิลป์ภาษาอิตาลีของวินเซนโซ เบลลินี (Vincenzo Bellini, ค.ศ.1801-1835) และอีกหลายภาษาจากทั่วทุกมุมโลก รวมทั้งในประเทศไทย ดังที่พบใน “ม้านตราโนราห์” บทร้องกวีคีตาสำหรับนักร้องเดี่ยวโซปราโน บาริโตน วงขับร้องประสานเสียง และวงเชมเบอร์ออร์แกนของผกาพรรณ บุญติด และผลงานวิจัยสร้างสรรค์ชุด “เพลงร้องศิลป์ในประเทศไทย : การเรียบเรียงและการแสดงผลงานเพลงร้องของ ดร.สายสุรี จุติกุล” ของชัยพงศ์ ทองสว่าง ซึ่งสามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า บทกวีที่ผู้ประพันธ์เข้าใจลึกซึ้งถ่องแท้จนกลายเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวแก่ผู้ฟังได้อย่างชัดเจน

ที่สุด ย่อมมีภาษาบ้านเกิด โดยเฉพาะวจนภาษาเป็นส่วนประกอบสำคัญ

2. ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร”

“นิราศทำนองธาร” คือ ชุดเพลงร้องศิลป์ที่อำนวยความสะดวกประพันธ์เพลงและคัดเลือกบทกวีโดยผู้วิจัย ประกอบด้วย เพลงร้องศิลป์จำนวน 9 บท แร้งบันดาลใจเกิดจากความชอบเดินทางท่องเที่ยวของผู้วิจัย รวมกับความผูกพันกับสายน้ำ เพราะผู้วิจัยเกิดและเติบโตที่โครงการชลประทานน้ำอูน จังหวัดสกลนคร “ทำนองธาร” หมายถึงการเดินทางของน้ำ ที่ไหลล่องท่องไปตามที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวันเวลาหรือฤดูกาลใด สายน้ำก็ไม่หยุดไหล “นิราศทำนองธาร” จึงสะท้อน การเดินทางของชีวิตของผู้วิจัยเองที่เดินทางผ่านเวลาไปยังจุดต่าง ๆ ของชีวิตตั้งสายน้ำ แฝงไปด้วยเรื่องราวที่ตรงไป ตรงมาและผ่านการอุปมาอุปไมย ความสุข ความทุกข์ และความคิดต่าง ๆ

บทกวีที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” คือ โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศ แม่เมาะ ประพันธ์โดยก้องภพ รื่นศิริ ซึ่งได้รับรางวัลกวีนิพนธ์ดีเด่นในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติครั้งที่ 35 ประจำปี พ.ศ.2550 เป็นกวีนิพนธ์ร่วมสมัย มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความสวยงามสละสลวย อีกจุดหนึ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษ คือนิราศชุดนี้ครั้งแรกประพันธ์ด้วยกลอนสุภาพ ครึ่งหลังประพันธ์ด้วยโคลงสี่สุภาพ ทั้งสองส่วนมีเนื้อหาเรื่องเดียวกัน แต่ขนานกันไปตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้เกิดลูกเล่นทางภาษาที่สามารถนำมาใช้คัดบทกวีได้หลากหลายขึ้นโดยที่เนื้อหา ไม่เปลี่ยนไป ผู้วิจัยได้คัดบทกวีที่สามารถนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวที่ต้องการออกมาใช้ในเพลงบทที่ 2-8 ส่วนเพลง บทที่ 1 และ 9 ได้นำบทกวีที่ประทวน อารีรอบ ผู้เป็นบิดาได้ประพันธ์ไว้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงบิดาผู้ล่วงลับ โดยนำมา ใช้ในบทเพลงเริ่มต้นและปิดท้ายของชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” นี้ ส่วนทำนองและดนตรีทั้งหมด ผู้วิจัยได้ ประพันธ์ร่วมกับ ดร.วานิช โปะตะวนิช

3. การคัดเลือกบทกวี

สำหรับประเภทของบทกวี ผู้วิจัยคัดเลือกบทกวีที่เป็นตัวแทนแห่งการเดินทางคือ นิราศ ซึ่งมีแก่นของเรื่อง เกี่ยวกับการต้องห่างจากผู้เป็นที่รัก จึงมักมีบทร่ำพันถึงคนรัก อาจมีเนื้อหาละม้ายกับบันทึกการเดินทางที่สะท้อน ถึงเรื่องราวและสิ่งที่พบเห็น สำหรับเนื้อหาของบทกวี ผู้วิจัยคัดเนื้อหาที่ไม่เฉพาะเจาะจงจนเกินไป เนื่องจากบางครั้ง ต้องการนำมาตีความในแบบของผู้วิจัยเองด้วย สำหรับการเลือกภาษา ผู้วิจัยมุ่งหวังให้ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” เป็นผลงานบุกเบิกในด้านการสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ไทยและสามารถนำไปแสดงเผยแพร่ในวงกว้าง ภาษาที่ใช้จึงควรมาจากบทประพันธ์ที่มีความร่วมสมัย ไม่ซับซ้อนจนเกินไป แต่ยังคงความสวยงามไว้อย่างครบถ้วน รวมทั้งสามารถนำมาสร้างมุมมองใหม่ในการนำเสนอเรื่องราวและแฝงความเป็นไทยไว้ด้วย

4. บทเพลงในชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร”

4.1 เย็นลมหนาว

เนื้อร้องนำมาจากบทกลอนที่ประทวน อารีรอบ ผู้เป็นบิดาประพันธ์ไว้ หลังจากที่ยึดเสียชีวิต ผู้วิจัยมีโอกาส อ่านบทกวีและเกิดความรู้สึกคิดถึงบิดา จึงนำบทกลอนนี้มาบรรจุไว้ในผลงานชุดเพลงร้องศิลป์ชุดนี้ บทเพลงนี้สื่อถึง ชีวิตหนึ่งที่ถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางบรรยากาศของธรรมชาติที่สวยงาม ร่ายล้อมไปด้วยความรักและความอบอุ่น ของครอบครัว ผู้วิจัยต้องการให้กลิ่นอายของบรรยากาศของเขื่อนน้ำอูน จึงใช้โน้ตตัวแรกของบทเพลง น้ำอูนรำลึก มาเป็นโน้ตตัวแรกของเพลงบทนี้ มีการเพิ่มโน้ตประดับแต่ยังมีโครงสร้างของโน้ตหลักอยู่ เย็นลมหนาว อยู่ในอัตรา จังหวะ 4/4 แต่ยังคงความรู้สึกของอัตราจังหวะ 3/4 ใน น้ำอูนรำลึก อยู่

ภาพที่ 1 ทำนองแรกของน้ำอุนรำลึก
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 2 ทำนองแรกของเย็นลมระนาง
ที่มา : ผู้วิจัย

บทเพลงเริ่มเสนอท่อน A เกริ่นนำเพลงด้วยบรรยากาศวันใหม่อันสดชื่น มีภาพของขอบน้ำตัดกับขอบฟ้า มีความร่มรื่นของต้นไม้ใหญ่น้อย แสงอาทิตย์กระทบผิวน้ำส่องประกายระยิบระยับ บทเพลงนำเสนอโน้ตแรกจาก ทำนองเพลง *น้ำอุนรำลึก* ในแนวโอโบ ต่อมามีการบรรเลงโน้ตขาขึ้น เริ่มจากความเข้มเสียงที่เบาและดังขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพิ่มการเข้ามาของเครื่องดนตรีชนิดอื่นและบรรเลงรวมกันในห้องที่ 10 เพื่อแสดงบรรยากาศสงบสวยงาม เมื่อพระอาทิตย์ฉายแสง จากนั้นท่อน B เข้าเรื่องราวของเด็กที่เกิดมาด้วยความรักของพ่อแม่ที่เหลือนั่น ส่วนท่อน C เป็นการสรุปว่าความรักของพ่อแม่และครอบครัวยังคงอยู่เสมอไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด ดังดวงอาทิตย์ที่ยังคงฉายแสง ณ ภูเขาสูงเดิมทุกเช้า แม้ว่าวันหนึ่งครอบครัวต้องห่างกัน แต่ความรักนั้นก็ยังคงอยู่เสมอ

4.2 ขยายศรดูบา

เนื้อร้องในเพลงบทนี้มาจากโคลงส่งท้ายของ*โคลงนิราศแม่เมาะ* (ก้องภพ รื่นศิริ, 2550, น. 119) *นิราศแม่เมาะ* เป็นบทเพลงที่นำเสนอเรื่องราวช่วงที่สองของผู้วิจัยคือการเรียนรู้อันสูงส่งในสถานศึกษา ซึ่งไม่ได้สอนแต่วิชาการ แต่หล่อหลอมให้เราเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงอุทิศเพลงบทนี้ให้แก่ครูบาอาจารย์ทุกท่าน บทเพลงบรรยายบรรยากาศของวันไหว้ครูในห้องประชุมที่เงียบสงบของโรงเรียน แล้วมีต้นเสียงนำกล่าวคำไหว้ครูที่คุ้นเคยกันดีว่า “...ปาเจราจริยาโหนติ คุณุตตรานุสาสกา ข้าขอประณตนมัสการ...” มีการขับร้องเนื้อร้องเดิมตั้งแต่ต้นจนจบ 2 ครั้ง รอบแรกเริ่มต้นขึ้นอย่างเงียบ ๆ มีเสียงร้องเดี่ยวคล้ายต้นเสียงนำกล่าวไหว้ครู จากนั้นดนตรีเพิ่มความหนาแน่นขึ้นเหมือนเหล่าหมู่มวลศิษย์เข้ามากล่าวคำไหว้ครูอย่างพร้อมเพรียงกัน แนวดนตรีในท่อนแรกมีความหนาแน่นน้อย มีเพียงแนวเปียโนที่บรรเลงคอร์ดคุมบทเพลงและแนวร้องเพียงทำนองเดียว ดังเสียงผู้กล่าว “ปาเจรา...” จากนั้นเมื่อท่อนแรกกลับมาอีกครั้งในครึ่งหลังในอัตราจังหวะที่เร็วขึ้น (Poco piu mosso) ไวโอลิน 1 และโอโบร่วมบรรเลงแนวทำนอง แล้วสอดรับประสานด้วยเครื่องดนตรีอื่น ๆ ดนตรีหนาแน่นและเร็วขึ้นจนจบเพลงอย่างยิ่งใหญ่ แนวร้องลากเสียงสูงและยาว และดนตรีบรรเลงจบเพลงพร้อมกันด้วยความดัง *f* (Forte)

4.3 ลิขิตชีวา

เนื้อร้องของเพลงบทนี้มาจากกลอนบทที่ 75 และ 76 ของ*โคลงนิราศแม่เมาะ* (ก้องภพ รื่นศิริ, 2550, น. 12) *นิราศแม่เมาะ* กล่าวถึงการจากเรือนชานที่กรุงเทพฯ ของผู้ประพันธ์ไปยังแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีการเล่นคำของชื่อสถานที่

ผูกเรื่องราวกับความคิดความรู้สึกของตนเองหลายแง่ สะท้อนทั้งความรัก ศาสนา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอีกมากมาย ผู้วิจัยนำบทกวีนิพนธ์เดิมมาคิดเป็นกลอนเดี่ยว ๆ เพื่อสะท้อนความสุขความสนุกสนานในวัยเยาว์ เด็ก ๆ เล่นกันอย่างมีความสุขโดยที่ไม่รู้อนาคตของตนเอง ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นบทเพลงที่เจือด้วยความสนุกสนานสดใสแบบวัยเด็ก ใช้อัตราจังหวะเร็วเพื่อให้เกิดความคึกคัก แนวมือซ้ายของเปียโน ดับเบิลเบส และเชลโลบรรเลงจังหวะตก ขณะที่แนวมือขวาของเปียโน วิโอลา และไวโอลินบรรเลงเป็นคอร์ดบนจังหวะยก แสดงความรู้สึกของเด็กที่วิ่งเล่นด้วยกันอย่างสนุกสนาน มีแนวเครื่องเป่าแทรกการไล่นัดเป็นระยะเพื่อเพิ่มการหยอกเย้าให้มากขึ้น ท่อน A เป็นการเล่าเรื่องราวในอดีตที่เคยพบเห็น คนสูงศักดิ์และคนระดับล่างของสังคมที่แตกต่างกัน แต่ก็สามารถมีชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้ ในส่วนของดนตรี ขณะที่แนวร้องมีโน้ตไต่ระดับสูงขึ้นเพื่อเพิ่มความเข้มข้นไปจนถึงจุดจบของท่อนที่ว่า “หนึ่งตำราหม...หนึ่งสูงส่ง..สงสัยนัก” ปิดเนื้อร้องของท่อนด้วยคำตายที่คำว่า “นัก” พร้อมกับดนตรีที่หยุดบรรเลงอย่างกะทันหันที่จังหวะยกก่อให้เกิดความเงียบขึ้นชั่วขณะ จากนั้นแนวดนตรีก็เปลี่ยนอารมณ์ทันที กลับมาสนุกสนานอีกครั้งในท่อนที่ 13 ซึ่งเป็นการนำแนวดนตรีจากท่อนที่ 3 มาใช้ ส่วนท่อน B เป็นการสรุปและให้กำลังใจว่าคนเราแม้จะเป็นพี่น้องร่วมสายโลหิตกัน ก็อาจมีอนาคตที่ต่างกันไปตามการกระทำของตน ดังนั้นจงสู้ต่อไปอย่าท้อถอย

4.4 จุฬาสถการะ

ใน *โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศแม่เมาะ* บทที่ 223 (ก้องภพ รื่นศิริ, 2550, น. 45) ผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการเดินทางถึงลำปางและเข้าพักที่อำเภอสวนดอก จากนั้นรำพันถึงเหล่าดอกไม้มานานาชนิด เล่นคำพ้อง บรรยายลักษณะของดอกไม้ พร้อมทั้งบรรยายบรรยากาศอันสดชื่นสวยงาม ไปด้วยการพรรณนาความรู้สึกที่มีต่อคนรัก ผู้วิจัยนำบทกวีว่าด้วยการชมดอกไม้ตั้งแต่โคลงบทที่ 224 ไปจนถึง 283 มาคิดและจัดเรียงใหม่ให้ได้เนื้อเรื่องที่ต้องการ ท่อน A1 มาจากโคลงบทที่ 274 ท่อน B1 มาจากโคลงบทที่ 241 ท่อน A2 มาจากโคลงบทที่ 242 และท่อน B2 มาจากโคลงบทที่ 265 ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจการสร้างสรรคบทเพลงนี้จากบรรยากาศยามเช้าของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในช่วงที่ผู้วิจัยเป็นนิสิตใหม่ ขณะเดินผ่านสระน้ำใหญ่ใต้ต้นจามจุรี ได้คุยกับเพื่อนและรู้สึกตรงกันว่า การได้เข้ามาศึกษาในสถาบันแห่งนี้เหมือนฝันที่กลายเป็นจริง ภาพนิสิตหน้าตาผ่องใส ความสดชื่นและความปลอดภัยสะท้อนออกมาเป็นเรื่องราวในบทเพลง เปรียบได้กับนิสิตมากมายหลายตาที่ต่างก็เหมือนดอกไม้ที่มีเรื่องราวและความสวยงามเฉพาะตน ในส่วนของดนตรี ผู้วิจัยนำแนวทำนองของเนื้อร้อง “ผยองพระเกียรติเกริกไกร” จากเพลงมหาจุฬาลงกรณ์ มาเสนอเป็นหน่วยย่อยเอกหรือโมทีฟหลัก (Motif) ตั้งแต่เริ่มบทเพลงที่แนวของฟลูต พัฒนาตลอดช่วงนำของบทเพลง (Introduction) และกลับมาอีกครั้งในช่วงบทบรรเลงคั่น (Interlude) สะท้อนบรรยากาศสดชื่นและอ้างอิงถึงส่วนหนึ่งของบทเพลงประจำจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่คุ้นหู

4.5 สัจวาจา

บทเพลง *สัจวาจา* บรรยายแนวคิดให้ดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ ประพฤติตนให้ดีเนื่องจากสิ่งใดล่วงแล้วไม่อาจย้อนกลับมาแก้ไขได้อีก บทเพลงนี้ดึงดูดเด่นของกวีนิพนธ์ *โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศแม่เมาะ* ทั้งในส่วนที่เป็นกลอนและโคลงสี่สุภาพซึ่งมีเนื้อหาเดียวกันออกมา ผู้วิจัยยกทั้งโคลงและกลอนที่มีเรื่องราวต่อกันมาตัดเรียงใหม่จนกลายเป็นเนื้อร้อง โดยนำกลอนบทที่ 59 มาเริ่มต้นบทเพลงเพื่อสร้างความคุ้นเคยและรื้อฟื้น สะท้อนภาพชีวิตและจิตใจของหนุ่มสาวที่ก้าวสู่วัยทำงาน มีชีวิตอิสระโลดแล่น อัตราจังหวะเร็วของดนตรีให้ความรู้สึกเร่ร่อน มีแนวเครื่องเป่าบรรเลงโน้ตเซปต์สองชั้นไล่ขึ้นลง เพิ่มสีสันด้วยโน้ตนอกคอร์ด (Non-harmonic tone) และจบท่อนเสียงขาดพร้อมกันด้วยความดังมาก *ff* (Fortissimo) จากนั้นต่อกับโคลงบทที่ 68 และ 69 ซึ่งมีเนื้อร้องน้อยลงและมีความถี่

ของคำลดลง โน้ตในเนื้อร้องมีค่าความยาวโน้ตมากขึ้น ทำให้เกิดความสงบโดยไม่ต้องลดอัตราความเร็วของจังหวะลงแต่อย่างใด เป็นบทสรุปถึงการเรียนรู้ที่จะคิด ทำ และพูดสิ่งต่าง ๆ ในวันนี้ให้ดีที่สุด เพราะอดีตไม่สามารถกลับมาได้อีก

4.6 ยลธารดารา

บทเพลงนี้เสนอเรื่องราวสำคัญของผู้วิจัยที่มีโอกาสทำงานในวงการบันเทิงจากการประกวดร้องเพลงในรายการยอดนิยมนในปี พ.ศ.2550 ทำให้ชีวิตเกิดจุดเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่ ผู้วิจัยคัดบทกลอนบทที่ 512-515 ที่เกี่ยวข้องมาสร้างเนื้อร้อง บทกวี 4 บทที่เลือกมานี้ใช้กลบทในการประพันธ์ที่เรียกว่าร่าย ร้อย กล่าวคือแต่ละวรรคจะมีคำซ้ำกันหนึ่งคู่ที่มีได้ยู่ต้นหรือท้ายวรรค สามารถใช้เป็นลูกเล่นในการขับร้องและทำให้เกิดวรรคตอนที่สวยงาม ดังตัวอย่างเช่น “เดินชมดาวดาราพรายฟ้ากว้าง อกอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวเปลี่ยวใจหนัก” (ก้องภพ รื่นศิริ, 2549, น. 97) เนื้อร้องในบทเพลงบรรยายความงามของการเดินชมดาวยามค่ำคืนและคิดถึงผู้เป็นที่รัก ผู้วิจัยนำมาตีความใหม่โดยให้คำว่าดวงดาวหรือดารามีถึงบุคคลที่มีชื่อเสียงในวงการศิลปะการแสดง ส่วนชื่อเพลงได้ปรับแต่งจากบทกลอนที่ผู้วิจัยชอบเพราะหมายถึงเรื่องราวทางเดินชีวิตของผู้เป็นดาว บทเพลงมีอัตราจังหวะไม่ซ้ำหรือเร็วเกินไป มีอารมณ์หลากหลายในแต่ละท่อน มีทั้งความไฝฝัน ความเพ้อฝันและความลุ่มหลง มีการบรรยายคำคืนอันสวยงามด้วยคลื่นโน้ตที่ค่อย ๆ เคลื่อนที่ของไวโอลิน กล็อกเคนสเปิล (Glockenspiel) และเปียโนซึ่งคอยเติมเสียงของดวงดาวที่ระยิบระยับอยู่บนฟ้า

บทเพลงเริ่มต้นด้วยท่อน A ซึ่งเป็นการเข้าสู่เส้นทางกลางแสงไฟ มีผู้คนรายล้อมมากมาย เชื่อเชียวกันมาข้ามธารดาวสู่ลำน่านชีวิตของดวงดาว ท่อน B เป็นการตกอยู่ในภวังค์ของความคิดถึงเสียงดนตรีที่ซึ้งใจและสามารถสะกดทุกสิ่งให้หยุดเคลื่อนไหว เสียงที่เคยเป็นของเราขณะนี้ได้เงียบหายไปแล้ว เปรียบเหมือนกับชื่อเสียงที่มีทั้งจุดเริ่มต้นและจุดจบ มีความนิยมและเสื่อมความนิยมไม่มีความยั่งยืน

4.7 สัญญาสลาย

สัญญาสลาย เป็นอีกหนึ่งเพลงที่คัดบทกวีในช่วงที่เดินทางด้วยรถไฟผ่านไปยังสถานที่ต่าง ๆ และพรรณนาถึงการลาจากกับคนรักมาแล้วถึง 7 ปี แล้วนำมาสร้างบทเพลงที่แบ่งเป็น 2 ท่อนใหญ่ ๆ เสนอเรื่องราวของการผิดหวังในความรัก ผิดหวังจากคนที่เราหวังจะฝากชีวิตไว้ เกิดความโกรธและความเสียใจ แต่ท้ายที่สุดก็ต้องยอมรับและได้แต่ปลอบใจตัวเอง เพลงนี้มี 2 ท่อนใหญ่คือท่อนเร็วประกอบด้วยกลอน 2 บท และท่อนช้าประกอบด้วยโคลงอีก 2 บท แต่ละท่อนมีอารมณ์เพลงที่เข้มข้น บทกลอนในช่วงต้นเพลงประกอบด้วยจำนวนคำที่มากกว่า ใช้สร้างทำนองที่มีความถี่ในการขับร้องเพื่อระบายความเสียใจ ต่อมาการใช้กาพย์ที่มีจำนวนคำน้อยลง ในการพรรณนาอารมณ์ความรู้สึกพร้อมกับอัตราจังหวะเพลงที่ช้าลง สร้างบรรยากาศที่สงบ เนื้อร้องลื่นไหลไปตามความรู้สึกยอมรับในโชคชะตาและเดินทางสู่สิ่งใหม่ในชีวิต ตามแนวคิดที่ว่ารักแท้ย่อมยั่งยืน

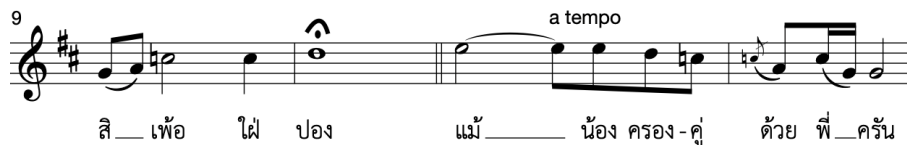
ท่อนช้าเพิ่มความเข้มข้นของอารมณ์ด้วยการเปลี่ยนกุญแจเสียงมาที่กุญแจเสียงไมเนอร์ร่วม (Relative minor) แนวขับร้องใช้อัตราจังหวะลัก (rubato) บรรยายความเหงาไปพร้อมกับดนตรีประกอบที่เหลือเพียงเปียโน จากนั้นในช่วงท้ายท่อนจึงมีเครื่องดนตรีอื่นบรรเลงตามมา ท้ายบทเพลงมีการนำทำนองเพลง *น้ำอุนรำลึก* กลับมาใช้ในท่อนที่ 50 และจบบทเพลงด้วยโน้ตสามปรับ (Picardie third)

4.8 ดังคล้ายคู่กรรม

บทเพลงนี้เสนอการเดินทางของความรัก การใช้ชีวิตไปด้วยกันกับคู่ชีวิต ไม่ว่าจะพบเจอเรื่องราวทุกข์สุขหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ต้องล่องไปด้วยกรรมเดียวกัน คล้ายคำกล่าวที่ว่า “ลงเรือลำเดียวกัน” และ “ร่วมหัวจมท้าย” ซึ่งในชีวิตจริงแล้วเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเดินทางใหม่ต่อไปของ “คู่กรรม” เท่านั้นเอง เพลงนี้นำเนื้อร้องมาจาก

โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศแม่เมาะ บทที่ 284-286 (ก้องภพ รื่นศิริ, 2550, น. 58) เป็นตอนที่รำพันคิดถึงคนรักหลังจากที่ได้ชมสวนดอกไม้ ผู้วิจัยนำเนื้อหาของโคลงในตอนแรกมาสร้างอารมณ์โดยรวมของเพลงคือความล่องลอย อยู่ในภวังค์เพื่อฝัน มีความสุขแบบครึ่งหลับครึ่งตื่น

บทเพลงเริ่มในอัตราความเร็วปานกลาง ท้ายท่อนแรกไล่ความเข้มข้นขึ้นโดยให้แนวทำนองไล่ขึ้นไปค้างไว้ที่โน้ตสูงสุดและลากโน้ตค้างไว้ (Fermata) เหมือนว่าจะตื่นขึ้นมา แต่แล้วก็ยังต้องการฝันต่อโดยการเริ่มต้นท่อน B ในอัตราความเร็วเท่าเดิม โดยไล่โน้ตจากสูงลงมาต่ำดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ทำนองเพลง ดังคล้ายคู่กรรม
ที่มา : ผู้วิจัย

การตีความเนื้อร้องในเพลงนี้สามารถตีความเป็นการชมดอกไม้และคิดถึงคนรักโดยตรงไปตรงมาก็ได้ หรือตามที่ผู้วิจัยตีความโดยการซ่อนนัยยะของความรักที่สุขสมหวังเหมือนความฝันที่สุขเสียจนไม่อยากตื่น และการหลุดจากภวังค์กลับมาสู่ความเป็นจริง และระลึกได้ว่าที่ใดมีรักที่นั่นย่อมมีทุกข์

4.9 ธารรักอำลา

บทเพลงนี้เป็นบทสรุปของชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” หมายถึง การลาจากไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขหรือทุกข์เข้ามาในชีวิต สักวันมันก็จะผ่านไป เราควรยอมรับเรื่องต่าง ๆ ที่เข้ามา และโอบกอดการจากไปด้วยความสุข บทเพลงนี้จึงเสนอการโอบกอดจุดจบด้วยการยอมรับและความยินดี บทกวีที่นำมาเป็นเนื้อร้องมาจากบทเพลงที่ผู้เป็นบิดาเคยประพันธ์เนื้อร้องและทำนองไว้ชื่อว่า รักอำลา ผู้วิจัยเลือกเนื้อร้องบทนี้เพื่อระลึกถึงการจากไปของบิดา และเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำของการจากลาที่ถึงแม้จะเป็นทุกข์ก็ต้องทำใจยอมรับด้วยความเข้าใจและกำลังใจที่ดี อย่างไรก็ตาม ธารรักอำลา เป็นบทเพลงที่ไม่เศร้าซึมจนเกินไปนัก กำหนดให้มีอัตราความเร็วปานกลาง เพื่อเสนอมุมมองของการแยกจากกันที่ดีและมีความหวัง แนวทำนองและดนตรีมีสีสันที่สว่าง ไม่หม่นหมองเหมือนการใช้กุญแจเสียงไมเนอร์ มีกลิ่นอายของทำนองเพลงเดิม แต่ดัดแปลงเพิ่มขึ้นโดยการใส่ลูกเล่นความสูงต่ำและรูปแบบความยาวโน้ตให้มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โน้ตเพลงในภาพที่ 4 แสดงกลุ่มโน้ต 3 ตัวแรกที่ขึ้นต้นประโยคบทประพันธ์ที่สี่และลงน้ำหนักตกที่จังหวะหนึ่ง ผู้วิจัยจึงนำโน้ตในลักษณะเดียวกันนี้มาใช้เป็นโน้ตขึ้นต้นทุกประโยคในเพลง ธารรักอำลา ดังภาพที่ 5 ยกเว้นประโยคที่ว่า “โศกมนุษย์ผจญชะตาชีวิต”

ภาพที่ 4 ทำนองเพลงต้นฉบับในท่อนแยกของบทเพลง ธารรักอำลา
ที่มา : ผู้วิจัย

ภาพที่ 5 ทำนองเพลงใหม่ของบทเพลง ธารรักอำลา
ที่มา : ผู้วิจัย

ผลสรุปการดำเนินการวิจัย/ อภิปรายผล

ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” คือชุดเพลงร้องศิลป์ที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ อำนวยการประพันธ์เพลง และคัดเลือกบทกวีโดยผู้วิจัย ประกอบด้วยเพลงร้องศิลป์ 9 บทที่ได้แรงบันดาลใจจากความชอบในการเดินทางท่องเที่ยวของผู้วิจัย รวมกับความผูกพันกับสายน้ำ ณ บ้านเกิด และการเดินทางมาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” นำเนื้อร้องมาจากบทกวี โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศแม่เมาะ โดยก้องภพ รื่นศิริ มาสร้างสรรค์ บทเพลงที่ 2 ถึง 8 ส่วนเพลงที่ 1 และ 9 มาจากผลงานกลอนของประทวน อารีรอบ ส่วนทำนองและดนตรี ผู้วิจัย ประพันธ์ร่วมกับ ดร.วานิช โปตะวนิช

ประโยชน์ที่ได้รับจากการสร้างสรรค์ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” คือการเพิ่มวรรณกรรมเพลงร้องไทย โดยเฉพาะเพลงร้องศิลป์ที่มีกระบวนการคัดเลือกเนื้อร้องจากบทกวีร่วมสมัย มาประพันธ์เป็นชุดเพลงร้องศิลป์ ที่มีเรื่องราวเรียงร้อยต่อกันตั้งแต่เพลงแรกจนถึงเพลงสุดท้าย มีกระบวนการสร้างสรรค์ที่มีหลักวิชาการ มีโน้ตเพลง ฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำไปศึกษาและออกแสดงได้ นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้เยาวชนไทยหันมาศึกษาและเกิดความซาบซึ้งในภาษาไทยมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

เพลงร้องศิลป์ที่นิยมนำมาขับร้องกันในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมเพลงที่ประพันธ์โดยผู้ประพันธ์ เพลงชาวต่างประเทศ เพลงร้องศิลป์ที่ประพันธ์โดยผู้ประพันธ์ชาวไทยยังมีจำนวนไม่มากนัก ชุดเพลงร้องศิลป์ “นิราศทำนองธาร” สามารถใช้เป็นบทเพลงนำร้องในการประพันธ์บทเพลงในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งเป็นตัวอย่างให้

ผู้ประพันธ์เพลงชาวไทยนำบทกวีของคนไทยมาประยุกต์เป็นเนื้อร้อง รวมทั้งสร้างสรรค์บทเพลงร่วมสมัยที่มีทำนองหรือเสียงประสานที่แสดงเอกลักษณ์ของไทย ผลักดันบทประพันธ์เพลงภาษาไทยที่แฝงไปด้วยศิลปะและวัฒนธรรมของไทยให้เผยแพร่และเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติได้

บรรณานุกรม

- กมล การกุศล. (2520). *วรรณคดีนิราศ*. โครงการตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. พิมพ์.
- ก้องภพ รื่นศิริ. (2549). *โคลงนิราศแม่เมาะ-นิราศแม่เมาะ : วรรณกรรมร้อยกรองร่วมสมัยในรูปแบบของกวีนิพนธ์สยาม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิตย.
- ก้องภพ รื่นศิริ. (2549). *บทกวีแห่งรักแท้*. นิตย.
- ก้องภพ รื่นศิริ. (2549). *แผ่นดินเดือดคำกาว*. ธนาเพรส.
- ก้องภพ รื่นศิริ. (2550). *สู่ไพร่รัก*. ธนาเพรส.
- ก้องภพ รื่นศิริ. (2553). *ฝากแผ่นดิน : วรรณกรรมเพื่อสังคมในรูปแบบของกวีนิพนธ์สยาม*. นิตย.
- ชัยพงศ์ ทองสว่าง. (2561). *เพลงร้องศิลป์ในประเทศไทย : การเรียบเรียงและการแสดงผลงานเพลงร้องของ ดร. สายสุรี จุติกุล*. [งานวิจัยสร้างสรรค์ทุนสนับสนุนงานวิจัยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.)] สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2551). *ดนตรีคลาสสิก : รวมข้อเขียนภาษาไทย*. เกศกะรัต.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2554). *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). เกศกะรัต.
- ประทวน อารีรอบ. (2528). *น้ำอุนสัณฑ์, เก็บตกจากสนาม*. เอกสารเผยแพร่ของโครงการพัฒนาชนบทแบบผสมผสานในบริเวณโครงการชลประทานน้ำอุน จังหวัดสกลนคร ปีที่ 4 ฉบับที่ 3.
- ผกาพรรณ บุญดิเรก. (2563). “มนตรามโนราห์” บทร้องกวีคีตาสำหรับนักร้องเดี่ยวโซปราโน บาริโตน วงขับร้องประสานเสียง และวงชมเบร็องซอมเบล. [ปริญาศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/3855/>
- Kimball, C. (2013). *Art Song: Linking Poetry and Music*. (Kindle version). Hal Leonard Books.
- Lehmann, L. (1985). *More than Singing: The Interpretation of Songs*. Translated by Holden, F. Dover.
- Randel, D. M. ed. (2003). *The Harvard Dictionary of Music*. (4th ed.). The Belknap Press of Harvard University Press.
- Slonimsky, N. (1998). *Webster's New World Dictionary of Music*. Edited by Kassel, R. University of Michigan: Macmillan.
- Stein, D. and Spillman, R. (2010). *Poetry into Song*. Oxford University Press.